

Sprawozdanie

komisji gospodarstwa krajowego o projekcie Wydziału krajowego dla uzupełnienia obwałowania Wisły i Sanu w powiecie Tarnobrzeskim.

Wysoki Sejmie!

Przedmiot uchwał Wysokiej Izby komisji gospodarstwa krajowego przekazany, nowym jest wprawdzie, ale nie nową zaiste piekącą potrzebą, której on ma zaradzić. Rzadki to rok, w którymby Wysoka Izba nie uchwaliała znacznych nieraz kredytów na powodzien powiatu Tarnobrzeskiego i trudno by było inaczej, pokąd trwa obecny stan rzeczy. Korytem Wisły od ujścia Wisłoki do ujścia Sanu, t. j. mniej więcej w granicach powiatu Tarnobrzeskiego, przepłynąć musi każda kropla opadu atmosferycznego niepochłoniętego przez ziemię, z przestrzeni od Cieszyńska na Szlązku do Gródka pod Lwowem z jednej, a od Kromołowa (źródła Warty) do Łysej Góry z drugiej strony, innemi słowy z przestrzeni około 70.000 km. kw. Obszar powiatu Tarnobrzeskiego podległy zalewowi wynosi okrągło 50.000 morgów, a że to ziemia żyzna i uprawna, szkoda każda z wylewu, o ile takowy zniszczy plony całkowicie, wynosi co najmniej 50 zł. na każdym morgu, nie mówiąc wcale o mieszkaniach, bydło i ludziach nie już w falach ginących, ale marniejących ze złego pożywienia i febry.

Piętnaście wielkich powodzi w ciągu ostatniego pół wieku t. j. od r. 1839 do 1888 dość to wymowne, a każda dotknęła obecny powiat Tarnobrzeski; dziwnem tylko zdawałoby się, że na to tak długo bezczynnie patrzano. Tak też nie było. Minęło już pięć wieków jak wielki Król i prawodawca o wałach Wiślanych pomyślał i znaczną część takowych wykonać rozkazał; w późniejszych czasach pojedynczy ludzie, pojedyncze rodziny jak to u nas zwykle bywa, kawałkami wały sypali i naprawiali, uczynił w tym względzie coś i Rząd austriacki stosunkowo do stuletnich rządów swych nie wiele; mimo tego obwałowanie niziny w widłach Wisły i Sanu położonej ani jest ukończone, ani dostateczne.

Historją tej sprawy wyczerpującą podaje sprawozdanie Wydziału kraj. i dołączona doń gruntowna praca inżyniera Wydziału kraj. p. Kędziora. Komisya gospodarstwa krajowego nie widzi potrzeby powtarzania zawartych w nich szczegółów, ale dowodzą one, iż obwałowanie to może być tylko traktowaniem jako całość, a tak nigdy traktowaniem nie było; poprostu łątano o ile siły starczyły, gdzie największa potrzeba. Skutkiem tego trybu postępowania wały ochronne na najznacniejszej przestrzeni brzegów Sanu a po części i Wisły nie istnieją, wszyst-

kie zaś istniejące są za niskie i za słabe. Obwałowanie dopływów jest żadne, a przepusty i śluzy dla ujść kanałów i rowów tak rzadkie, iż przy niewielkim jeszcze wód przyborze, które w tych razach jeszcze ani wałów nie przerwą ani ich uszkadzają, grunta niby wałami ochronione przechodzą w stan, w którym jak to każdemu rolnikowi wiadomo, wszelki mózół przy uprawie roli daremnym się staje, a przecieź do odpustu podatkowego brakuje podstawy.

Taki stan rzeczy zdaniem komisji gospodarstwa krajowego gruntownej a rychłej wymaga naprawy, chybaby ona zgoła możliwą nie była. Projekt Wydziału kraj. zdaje się wprowadzić na pierwszy rzut oka i skomplikowany i kosztowny ale takim czyni go natura rzeczy, co zaś do bezpieczeństwa, jakie raz wykonany miałby dać przeciw wylewowi, to absolutnem ono nie jest ale o tyle tylko o ile wszelkie działania ludzkie absolutnie pewnego skutku dać nie może. Nadzwyczajnie wielkie powodzie, czas potrzebny do osiągnięcia robót ziemnych, możliwy brak należytej obrony w czasie niebezpieczeństwa, wszystko to częściowe zniszczenie robót spowodzić może; gdyby się chciał cofać przed takimi obawami niktby rzek nie poskramiał a czy nią to przecieź wszystkie cywilizowane narody.

Przy badaniu technicznej strony projektu objawiły się w łonie komisji poważne obawy czyli przyjęty system obwałowań głównych i wstecznych ubocznych jest właściwym, czy też powinien być poprzedzony regulacją głównych dwu koryt tj. Sanu i Wisły. Szczegółowa dyskusya, do której zawiadzała komisya i szefa II. Dep. i podwładne mu techniczne organa, usunęła te obawy nawet u tych członków komisji, u których takowe powstały. Komisya jednogłośnie zgodziła się z systemem budowy a nadto i z kolejną, w której takowa ma być wykonaną tj. z programem robót, jaki zaleca sprawozdanie Wydziału kraj.

Porządek budowy poczynając od wyniosłych punktów i idąc w dół od razu Wisłą i Sanem aż do ich połączenia, a w miarę postępowania chwytnie pojedynczych dopływów w podwójne wsteczne wały aż do poziomu cofania się Wisły, korektura jednoczesna ich łożyska i ujścia, unormowanie istniejących kanałów oraz opatrzenie ich odpowiednią ilością przepustów i śluz stósonowanych wielkością do ilości przepływającej wody, taki plan robót wskazuje i zdrowy rozsądek i doświadczenie. Korektura łożysk dopływów choć nieraz kosztowna, wielce jest ważną, tym bowiem tylko sposobem woda dopływów o szybszym bo wyprostowanym biegu, zdążyć może na czas do Wisły, nim woda Krakowska, która w cztery a najniebezpieczniejsza woda Dunajcowa, która w dwa i pół dni przychodzi pod Tarnobrzeg, zamknie kłapy w przepustach i zatamuje odpływ w otwartych ujściach; inaczej same dopływy i kanały o zatamowanych Wisłą ujściach spowodują mimo wałów powódź, tylko z cichej i czystej zamiast rwącej i mętnej wody.

Komisya zauważyła, iż w trzech punktach nowa trasa wałów Wiślanych projektowanych do budowy z nowa lub korektury potrzebuje zatwierdzenia przez komisję międzynarodową dla regulacji Wisły istniejącej. Porozumienie to jednak da się snadnie osiągnąć nim wspomniane punkta wejdą w budowę, t. j. w przeciągu lat dwu a jest zapewnionem, albowiem trasa ta nigdzie niedosięga nawet minimum, które taż komisya międzynarodowa uchwaliła dla odległości obustronnych wałów Wisły od siebie a to dla każdego dystansu tej rzeki osobno. Przekopy dla ujść Strachoskiej rzeki tudzież Jodłówki i Bukowy projektowane spowodują i znaczną oszczędność w długości wałów i prędszy wód odpływ.

Ogólna zasada, by grunta orne zasłaniać ile tylko się da, a wikla i pastwiska tylko pozostawiać za wałami, słuszną jest i z ogólnie ekonomicznego i finansowego stanowiska, inaczej bowiem koszta wywłaszczeń były jeszcze większe. Z tego też powodu komisya godzi się na średnie odstępstwa wałów od brzegów na obu głównych rzekach i dopływach mając je za całkiem dostateczne, mniema jednak, iż w tym razie korona nowych wałów na Wiśle choć 30 do 50 cm. więcej szerokości mieć powinna i sądzi, iż to wzmocnienie nowych wałów o 30—50 cm. snadnie ze spodziewanych oszczędności opędzić się da.

Szczegółowy operat techniczny dziś znajduje się w Ministerjum rolnictwa dla zatwierdzenia go, niebył więc Komisji dostępnym, ale gdyby nim nawet był, Komisja nie będąc złożoną z hydrotechników nie mogłaby się zapuszczać w szczegółowe jego badanie. Zmiany, jakie zadecyduje Ministerjum rolnictwa niemogą dotyczyć jego istoty, albowiem sam Rząd o uzupełnienie obwałowania się upomina a art. 2. projektu ustawy daje Wydziałowi krajowemu potrzebną swobodę do działania w porozumieniu z Rządem.

Ze sprawozdania inżyniera Wydziału krajowego p. Kędziora widnieje niejaka obawa, iż w skutek osadzania się rocznego namułu na brzegach Wisły i Sanu okazać się mogą z czasem projektowane dziś wały niedostatecznymi.

Komisja tych obaw niepodziela, sądzi bowiem, iż co do Wisły, regulacja międzynarodowa takowej prędzej powiększy niż zmniejszy profil inundacyjny przy zwiększeniu prądu pomiędzy tamami regulacyjnymi a stan Sanu pod opieką Rządu i Reprezentacji kraju prędzej poprawiać niż pogorszać się będzie. O ile obawy p. Kędziora są niepłonne, dotyczyłyby one przyszłych pokoleń, a koło rzek każde pokolenie pracować musi, jeśli zdziczeć nie mają.

Przekroczenie wałów Sanu aż na terytorjum powiatu Niżańskiego tłómaczy prawosządanie Wydziału krajowego dostatecznie względami technicznymi, w kosztorysie zaś rzecz nie przedstawia różnicy.

Co do wysokości kosztorysu Komisja znajduje, iż takowy słusznie opiera się na cenach nieco niższych od dotychczas praktykowanych, a to z powodu wprawionego już do tych robót robotnika tamtej okolicy. Wywłaszczenie znacznej przestrzeni, bo 118 km. długości brzegów wynoszącej, na rowy materyałowe, miejsce dla wału i odstęp od brzegów, przyczynią okrągło 100.000 zł. kosztów. Koszta te opłacają się przez uzyskanie wszędzie w interesie bezpieczeństwa należytego między obustronnymi wałami odstępu dla pomieszczenia wód największych.

Główną treścią projektu ustawy przedłożonego przez Wydział krajowy jest stosunek przyczynienia się powiatu Tarnobrzskiego, kraju i rządu. Stosunek ten jest zapewne innym niż zwykle, ale też i okoliczności niezwykle. Oprócz kłesk, o których powyżej, powiat Tarnobrzski konkuruje w znacznej części do regulacji Łęgu i Trześniówki w budowie będących, buduje pięć dojazdów na kolei Dembica - Nadbrzezie, drogę strategiczną Majdan - Tarnobrzeg i drugą takąż Zgorzyce - Czekań. płaci więc już ogromne dodatki powiatowe, a owe 20%, które obiecuje swą uchwałą Rada powiatowa Tarnobrzaska, uiścić potrafi ten powiat chyba tylko drogą pożyczki.

Wreszcie co do kontrybucji ze strony kraju i państwa do tej roboty, komisja podziela zapatrywania Wydziału krajowego i z jego wywodami zgadza się; mianowicie sądzi, iż Rząd, zważywszy na dobrze mu znaną i przez sam Rząd podnoszoną konieczność tego przedsięwzięcia, pójdzie w udzielaniu subwencji z funduszu melioracyjnego do stosunku najwyższego, który odpowiednie paragrafy państwowej ustawy melioracyjnej wskazują, zwłaszcza że do tej normy doszedł już w przedsięwzięciu melioracyjnym małej konieczności choć znacznej użyteczności, mianowicie przy robotach nawodniających pod Monfalcone w Gorycyi a §. 3 tejeż ustawy waruje równomiernie uwzględnienie wszystkich krajów koronnych.

Obecnie i kraj i państwo tracą tak z powodu ciągłych upustów podatkowych jak i potrzeby coraz nowych zapomóg, a więc są finansowo w tem interesowane, by obecny stan rzeczy raz ustał.

Wydział krajowy preliminaruje roczny wydatek ze strony kraju na to przedsięwzięcie w kwocie 45.373 zł.

Komisja gospodarstwa krajowego czuje dobrze, że taki wydatek preliminarzem nie objęty, tylko z powodu wcześniejszego zwołania Wys. Sejmu, ale dodający blisko pół centa do

już żądanych preliminarzem 35 ct. dodatku krajowego jest poprostu przykrym, a niemniej gorąco popiera wniosek Wydziału krajowego. Zdaniem jej w przedsiębiorstwie melioracyjnem, jak obecne, które kosztem datku ze strony kraju w kwocie 5 zł. 76 ct. na morg zalewany ochroni tenże morg wartujący co najmniej 150 zł., w takim przedsięwzięciu nawet przed pożyczką cofać się niewypada z samych już tylko ekonomiczno - finansowych względów. Jedna wielka powódź Wisły i Sanu niszczy w samej tylko tej okolicy pracy ludzkiej i plonów za milion do 1 1/2 miliona zł. a jedna średnia powódź za więcej daleko niż na całą tę budowę powiat i kraj razem wydadzą. A zachodzą tu jeszcze i względy wyższej natury, krótko tylko wspominając każdemu zrozumiałe i każdemu sympatyczne względy humanitarne; komisya sądzi, iż ludność, która na samorząd krajowy ciężko płaci, powinna, zwłaszcza że nadgraniczna, tego samorządu dobrodziejstwa dotykalnie odczuwać, by się doń przywiązać.

Wreszcie zdaje się komisyi gospodarstwa krajowego, iż odłożenie rozpoczęcia budowy na rok zaprzyszy już dlatego jest nie stosownem, że okres robót jest sześcioletni, a w r 1894. przestaje istnieć państwowy fundusz melioracyjny, odnowienie go zaś pewnem w obec możliwych wypadków politycznych nie jest. Z drugiej strony trudno okres robót skracać, bo robota stałaby się droższą nietylko o koniecznie powiększony nadzór techniczny, ale i o wyższą cenę robotnika, którąby wywołało silniejsze jego zażądanie.

Komisya badając szczegółowo projekt ustawy znalazła, iż się on ściśle trzyma państwowej ustawy melioracyjnej, co w interesie otrzymania dla ustawy Najwyższej sankcyi jest pożądanem.

Z tych wszystkich powodów komisya gospodarstwa krajowego wnosi zgodnie z Wydziałem krajowym :

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm przyjmuje załączony % projekt ustawy o uzupełnieniu obwałowania Wisły i Sanu w powiecie Tarnobrzeskim.
2. Sejm przyzwala tytułem pierwszej raty zasiłku krajowego na uzupełnienie obwałowania Wisły i Sanu w powiecie Tarnobrzeskim dotacją na r. 1889. w kwocie 45.373 zł.

Lwów dnia 30. Września 1888.

Przewodniczący :

Wodzicki.

Sprawozdawca :

Popiel.

U s t a w a

z dnia o uzupełnieniu
obwałowania Wisły i Sanu w powiecie Tarnobrzeskim.

Za zgodą Sejmu krajowego Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wiel-
kiem Księstwem Krakowskim, rozporządzam co następuje:

§. 1.

Uzupełnienie obwałowania Wisły i Sanu w powiecie Tarnobrzeskim
ma być wykonane w ciągu lat sześciu po wejściu w życie tej ustawy, jako
przedsięwzięcie powiatowe, subwencyonowane z funduszu krajowego.

§. 2.

Za podstawę techniczną tej melioracyi służyć ma projekt Wydziału
krajowego z r. 1888 preliniujący koszta budowy na 680.600 zł.

Wydział krajowy zostaje jednak upoważnionym do poczynienia
zmian w tym projekcie w porozumieniu z Administracją Państwa, w obrę-
bie granic powyższej sumy kosztorysowej.

§. 3.

Do pokrycia kosztów tej melioracyi mają się przyczynić:

- a) fundusz krajowy bezzwrotnym zasiłkiem w wysokości czter-
dziestu procent preliniuowanych kosztów;
- b) państwowy fundusz melioracyjny w myśl §. 6. ust. 2. i §. 4.
ustępu 2. a) ustawy z dnia 30. Czerwca 1884. Dz. u. p.
Nr. 116 takim samym bezzwrotnym zasiłkiem w wysokości
czterdziestu procent kosztów;
- c) wreszcie powiat Tarnobrzeski resztą preliniuowanych ko-
sztów budowy.

§. 4.

Zasiłki krajowe i państwowe zarówno jak i datki powiatu Tarno-
brzeskiego mają być uiszczone w czasie budowy w sześciu równych ratach
rocznych z góry.

§. 5.

Wykonanie robót oraz zarząd funduszu budowy prowadzić ma Wy-
dział powiatowy Tarnobrzeski.

Sposób wykonania przedsięwzięcia i ostateczny kosztorys ozna-
czyć ma Wydział krajowy w porozumieniu z Namiestnictwem, któremu też

podobnie jak i Wydziałowi krajowemu przyznanym zostaje wpływ odpowiedni na tok spraw technicznych i ekonomicznych przedsiębiorstwa.

Bliższe szczegóły co do zakresu i sposobu wywierania tego wpływu, oraz co do ewentualnego bezpośredniego współdziałania krajowych i rządowych organów technicznych, określi rozporządzenie wykonawcze, które ułoży Wydział krajowy wspólnie z Administracją Państwa.

§. 6.

Dla utrzymania wykonanych robót ma być utworzonym oddzielny fundusz.

Fundusz ten składać się będzie:

1. z dochodów uzyskanych z wydzierżawienia wałów ochronnych;
2. z corocznych datków kraju i powiatu Tarnobrzeskiego, o ile koszta konserwacyi nie zostaną pokryte dochodem z wałów.

Dalsze postanowienia co do wysokości datków krajowych i powiatowych na konserwację, administracyi funduszu konserwacyjnego, organizacyi obrony grobel i innych zarządzeń, potrzebnych dla utrzymania wykonanych budowli, wydane zostaną w drodze ustawodawstwa krajowego po skończeniu budowy.

§. 7.

Wykonanie tej ustawy poruczam Moim Ministrom rolnictwa, skarbu i spraw wewnętrznych.
